

Modern Türk Romanı

Ercan Akyol*

İletişim Yayınları bugüne kadar “edebiyat eleştirisi” serisi dâhilinde kırk üç kitap yayımladı. Çoğu modern Türk edebiyatı ile ilgili olan bu kitaplar Türkiye’deki edebiyat eleştirisine iki önemli katkıda bulundular ve bulunuyorlar: Bunların ilki edebiyata, özellikle modern Türk edebiyatına dair kapsamlı bir eleştiri sunmaları; ikincisi ise yeni kuşak eleştirmenlerin ve araştırmacıların kitaplarını yayımlayarak edebiyat eleştirisi gündemini güncel tutmaları.

Bu seride yayımlanan kitapların yazarları arasında Terry Eagleton, Vladimir Nabokov, Victoria Holbrook, Walter Andrews gibi yabancı isimlerin yanı sıra Jale Parla, Nüket Esen, Erol Köroğlu, Yıldız Ecevit, Nazan Aksoy gibi son yirmi yılın Türkiye’deki önemli eleştirmen-akademisyenleri de yer alıyor.

*Bilkent Üniversitesi, Türk Edebiyatı Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi
ercan.akyol@bilkent.edu.tr

Ayrıca yine İletişim Yayınları’nın Berna Moran’ın eleştirisi ve edebiyat teorisi üzerine kitaplarını da ayrı bir seri kapsamında yayımladığını belirtmeliyim. Günümüz edebiyat eleştirisi alanında bu kitapların birçoğunun önemli birer referans kitabı hâline geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Yabancı araştırmacıların eserlerinden yapılan çeviriler hem dünyadaki edebiyat eleştirisi konusunda Türkiyeli okura bilgi veriyor hem de onların Türk edebiyatına bakışına dair bir örnek teşkil etmiş oluyor. Bu bağlamda özellikle Holbrook ve Andrews’ın eserlerinin Türkiye’de klasik edebiyat konusunda çalışanlara pek çok kapı açtığı söylenebilir. Bunlara ek olarak yukarıda belirtmiş olduğum gibi İletişim Yayınları’nın edebiyat eleştirisi serisi dâhilinde Yalçın Armağan, Seda Uyanık, Erkan Irmak, Mehmet Fatih Uslu gibi son dönem eleştirmen ve araştırmacıların kitaplarını yayımlaması Türkiye’de edebiyat eleştirisi etkinliğini durağandıktan kurtarıp bu alanda yeni sözler, düşünceler, tartışmalar ortaya koymuş oluyor. Bu sebeplerden yayınevinin günümüzde edebiyat eleştirisi ortamında büyük bir işleve sahip olduğunu düşünüyorum.

2014 yılı içinde İletişim Yayınları’nın yukarıda bahsettiğim edebiyat eleştirisi serisi kapsamında yayımladığı bir kitap olan *Dünya Edebiyatı Bağlamında Modern Türk Romanı - Kesişen Yazgıların Hikâyesi*, Cumhuriyet döneminden 2000’li yıllara kadar olan Türk romanının belli başlı eserlerini inceliyor. Çevirisini Erkan Irmak’ın yaptığı kitabın yazarı Azade Seyhan,

Bryn Mawr College’da karşılaştırmalı edebiyat, felsefe ve Orta-doğu çalışmaları üzerine dersler veriyor. Seyhan’ın çalışmaları arasında modern Türk edebiyatına yönelik çeşitli makaleler bulunuyor.

Dünya Edebiyatı Bağlamında Modern Türk Romanı - Kesişen Yazgıların Hikâyesi, “İngilizce konuşan halklara”, bir MLA projesi altında modern Türk edebiyatını tanıtmak için yazılmış bir kitap. Bu doğrultuda, kitabın hedef kitlesi İngilizce konuşan insanlar olduğu için İngilizce çevirisi bulunabilen on altı Türk romanı ele alınmış. Bu kitaplar: Halide Edip Adıvar’ın *Ateşten Gömlek*’i¹, Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun *Yaban*’ı, Reşat Nuri Güntekin’in *Çalılıkusu ve Yeşil Gece* adlı romanları, Mahmut Makal’ın *Bizim Köy*’ü, Yaşar Kemal’in *İnce Memed* ve *Deniz Küstü* adlı romanları, Orhan Pamuk’un *Kar, Kara Kitap* ve *Benim Adım Kırmızı* adlı romanları, Adalet Ağaoğlu’nun *Üç Beş Kişi*’si, Bilge Karasu’nun *Gece*’si, Aziz Nesin’in *Surnâme*’si, Ahmet Hamdi Tanpınar’ın *Huzur*’u, Latife Tekin’in *Berci Kristin Çöp Masalları* adlı romanı ve son olarak Aslı Erdoğan’ın *Kırmızı Pelerinli Kent*’i. Azade Seyhan, bu romanları, içinde bulunulan tarihsel koşulları da göz önüne alarak kronolojik bir sıra içinde tartışıyor. Kitapta incelenen romanlar tarihsel olarak Cumhuriyet döneminde yazılmış eserlerden başlasa da, Seyhan kitabının ikinci bölümünde Türk romanının Osmanlı’nın son dönemlerinde hangi sosyo-kültürel şartlar altında ortaya çıktığını özet bir şekilde belirtiyor. Bernard Lewis, Feroz Ahmad,

Eric J. Zürcher, Niyazi Berkes, Emre Kongar gibi isimleri referans gösterilerek yapılan bu değerlendirme Osmanlı Devleti’nin ve sonrasında Türkiye Cumhuriyeti’nin modernleşme sürecine paralel olarak romanın konumunu tanımlıyor. Seyhan, bu tanımlamadan yola çıkarak modern Türk romanına Osmanlı İmparatorluğu’nun son döneminde halkı eğitmek, Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarında ise ulus bilincini kazandırmak gibi bir işlev yüklüyor.

Azade Seyhan modern Türk romanının XIX. ve XX. yüzyıldaki kültür reformlarının hazırladığı ortam içinde nasıl şekillendiğini gösterdikten sonra, çalışması kapsamına aldığı romanları dört başlık ve tema altında inceliyor: “Ulusun Büyüme Ağrıları”, “Toplumsal Sorumluluk ve Estetik Zorunluluk”, “İstanbul: Kesişen Yazgıların Metaforu ve Motifi Olarak Şehir”, “Şehrazat’ın Evlatları: Kurmacaya Modern-Postmodern Vasiyet”. Bu temalar kitabın yazarının da belirttiği gibi “romanın kendi dışındaki toplumsal ve kültürel dünyada yaşananları yansıtmak konusundaki sürekliliği” (37) vurgulamak üzere belirlenmiş. Dolayısıyla romanlar kitapta, içinde bulunduğu ortamın hâkim teması üzerinden sınıflandırılarak tartışılıyor.

Yazar, “Ulusun Büyüme Ağrıları” adını taşıyan ilk bölümde Halide Edip Adıvar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Reşat Nuri Güntekin’in yukarıda adını verdiğim romanlarını olay örgüsü bakımından özetleyip okuyucuya tanıtıyor. Ayrıca kitapta yer alan yazarlarla ilgili olarak kısa biyografik bilgilere

de yer veriliyor². Kitaplar üzerine yapılan tartışmalar, adı geçen romanlar hakkında daha önceden fikir yürütmüş olan bazı eleştirmenlerin (Berna Moran bunların başında geliyor) yargılarını özetleyerek tamamlanıyor. Bu üç yazar üzerinden yürütülen tartışmada, halka ulus bilinci kazandırma konusunda romanlarda yer alan etnik ve dinî kimlik çatışması yorumlanıyor. Ancak bu tartışmalara Refik Halit Karay, Peyami Safa gibi isimler katılmadığı için (İngilizce çevirileri mevcut olmadığından) bu bölümde ele alınan konuya yönelik tartışmalar eksik kalıyor. Böylece, Erken Cumhuriyet Dönemi Türk romanı sadece uluslaşma kavramı üzerinden tanıtılmış oluyor. Oysa günümüzde rejime muhalif olan bu isimlerin eserleri de o dönemin klasikleri arasında yer alıyor.

Kitabın “Toplumsal Sorumluluk ve Estetik Zorunluluk” adını taşıyan diğer bölümünde iktidar ve toplum arasındaki çatışma Mahmut Makal, Yaşar Kemal, Orhan Pamuk, Adalet Ağaoğlu, Bilge Karasu ve Aziz Nesin’e ait romanlar üzerinden bir okumaya tabi tutuluyor. Yazar ayrıca Karasu ve Ağaoğlu’nun romanlarının toplumsal romanda görmeye alışık olduğumuz klasik anlatı kalıplarının dışına çıkan, estetik sınırları zorlayan bir deneyselliğe sahip olduğunu belirtiyor. Kitabın bu bölümünde ele alınan romanların içinde bulunduğu toplumsal ve kültürel ortamın, yeterli bir şekilde okuyucuya tanıtılmadığını söyleyebilirim. Bu bölümde Mahmut Makal’ın *Bizim Köy*’ü (1950) ile Orhan Pamuk’un *Kar*’ının (2002) aynı konu bağlamında tar-

tışıldığı düşünülürse, aradan geçen elli yılın tarihine dair (çok partili hayata geçiş, Demokrat Parti, askerî darbeler, Kürt hareketi gibi) verilen bilgiler çok yetersiz kalıyor³. Bu durum ise “Toplumsal Sorumluluk ve Estetik Zorunluluk” başlığı altında ele alınan romanları, toplumsal ve kültürel bağlamına yerleştirmeyi zorlaştırıyor.

“İstanbul: Kesişen Yazgıların Metaforu ve Motifi Olarak Şehir” başlığını taşıyan sonraki bölümde yazar, Ahmet Hamdi Tanpınar (*Huzur*), Orhan Pamuk (*Kara Kitap*) ve Yaşar Kemal’in (*Deniz Küstü*) üç eseri üzerinden İstanbul’un Türk romanında yer alışında farklı algıların olduğunu gösteriyor. Buna göre yazar, Tanpınar ve Pamuk’un romanlarındaki İstanbul’u, felsefi açıdan ve kültürel miras konusunda birbirine daha yakın gördüğünü belirtiyor. Yazar, her iki romancının da İstanbul’u Doğu-Batı medeniyetleri çatışmasının merkezine yerleştirmesini, şehrin modern Türk romanında bir metafor olarak nasıl algılandığını vurgulamak için kullanıyor⁴. Oysa Yaşar Kemal’in İstanbul’u daha fiziksel Tanpınar ve Pamuk’a göre daha gerçekçidir. Kemal’de doğa ve insan arasındaki ilişki ele alınır. Şehirleşme, kapitalizm, sömürü ve insanın doğayı maddi çıkarları için tüketircesine kullanışı, *Deniz Küstü*’nün konusunu oluşturur. Bu bölümün tematik açıdan taşıdığı bütünlüğün bazı sorunları olduğunu söyleyebilirim. Yazarın Tanpınar ve Pamuk’un eserlerinden yola çıkıp İstanbul’u merkeze alarak ortaya koyduğu Doğu-Batı medeniyeti, modernleşme buhranları ve kültürel

miras konusundaki tartışmalar ayrı bir bölüm, Yaşar Kemal'in romanında sanayileşme, kapitalizm, iktidar ve birey arasındaki çatışma ise bambaşka bir bölüm olarak (belki bir önceki bölümde) ele alınabilirdi. Çünkü Kemal'in romanının İstanbul'da geçmesi dışında diğer iki romanla tartışma açısından tematik bir bütünlüğü olduğunu söylemek güç. Bu durumda İstanbul'un mekânsal ortaklığı, tartışmaya değer katacak bir konu değil.

Kitabın “Şehrazat'ın Evlatları: Kurmacaya Modern-Post-modern Vasiyet” adını taşıyan son bölümünde ise Latife Tekin'in *Berci Kristin Çöp Masalları* adlı romanı, Orhan Pamuk'un *Benim Adım Kırmızı*'sı ve Aslı Erdoğan'ın *Kırmızı Pelerinli Kent*'i yer alıyor. Seyhan bu romanları, temelinde Fredric Jameson ve Jean-François Lyotard'ın fikirlerinin bulunduğu bir tartışma zemininde ele alıyor. Kitabın bu bölümünün diğer bölümlere kıyasla, Türk romanını daha özgün ve dünya edebiyatı bağlamında yerli yerine oturtan bir şekilde ele aldığını söyleyebilirim. Özellikle Azade Seyhan'ın Türk romanının, postmodernist edebiyat ekolü içinde özgün bir yeri olduğunu söylemesi, onun Batılı türdeşlerinin bir taklidi olmadığı konusundaki yorumları Türk romanının dünya edebiyatı içindeki yerini ve değerini göstermesi bakımından önem taşıyor. Ona göre modern Türk romanının asıl işlevi “kemikleşmiş karşıtlıkların iktidarını sarsmak ve diyalojik olasılıkların tarihini tahayyül etmektir” (281).

Kitabın, amacı olan “İngilizce konuşan halklara modern Türk edebiyatını tanıtmaya işi”ni, İngilizcede sınırlı sayıda Türk

romanı bulunduğu düşünürsek, başardığı söylenebilir. Bu anlamda kitap, modern Türk edebiyatını hiç bilmeyen ya da çok az bilen kişiler için tanıtıcı, giriş niteliğinde bir eser. Yazarın romanları ele alışı kendi içinde tutarlı, roman ve yazarı hakkında genel anlamıyla okurunu bilgilendirecek nitelikte. Ayrıca Azade Seyhan'ın Türk romanını Milan Kundera, Mihail Bakhtin, Georg Lukacs, Fredric Jameson, Jean-François Lyotard gibi isimlerin düşüncelerini temel alarak değerlendirmesi, yazarın romanların toplumsal oluşum koşulları, aldıkları biçim ve içerikleri hakkında yerinde tespitlerde bulunmasını sağlıyor. Ancak kitabın temel meselesi, Türkiyeli okurun aşına olduğu, daha önce benzeri konuda yazıların bulunduğu bir alan. Bu sebeple de kitabın Türkiyeli okur için yeni bir şey söylemediğini belirtmeliyim. Ayrıca yine Türkiyeli okur açısından meseleye bakılırsa, seçilen romanların modern Türk edebiyatını roman üzerinden kapsamlı bir şekilde değerlendirmek açısından eksik kaldığı görülecektir. Refik Halit Karay, Peyami Safa, Kemal Tahir, Fakir Baykurt, Leyla Erbil, Sevgi Soysal, Oğuz Atay, Yusuf Atılgan gibi modern Türk romanı tarihinde epey önemli bir yerde olan bu yazarların yokluğu İngilizce konuşan-okuyan okur için eksik de olsa kabul edilebilir bir durumken, Türkiyeli okur için bu isimlerin yer almadığı bir modern Türk romanı okuması kapsamı dar bir okuma olacaktır. Kitapla ilgili bir başka konu ise, Türk romanı ile dünya romanı (Italo Calvino, Jorge Luis Borges, Louisa May Alcott, Goethe, Kafka, Gabriel Garcia Marquez gibi isimler)

arasında kurulan ilişkinin, iki roman arasındaki benzerlikleri göstermekten öteye gitmemesidir. Böyle bir benzerlik ilişkisi, aradaki ortak akli gösteriyor ve Batılı okurun Türk romanı ile kolay iletişim kurmasını sağlamaya yarıyor olabilir ancak başlığı “dünya edebiyatı bağlamında” gibi bir ibare taşıyan bir kitaptan bu bağlamı daha sıkı kurması beklenirdi.

Özellikle İletişim Yayınları’nın edebiyat eleştirisi serisinin diğer kitapları düşünüldüğünde bu kitabın Türkçeye kazandırılması konusunda bazı çekincelerim olduğunu söylemeliyim. *Dünya Edebiyatı Bağlamında Modern Türk Romanı* Türkiye’de edebiyat üzerine düşünen, üreten kişilerin fikirlerini derinden sarsacak, onların bu konudaki dağarcığına yeni sözcükler ekleyebilecek bir kitap değil. Çünkü kitapta, ele alınan romanlar üzerine derinlikli ve detaylı bir tartışma bulunmuyor. Kitap boyunca, romanlar ve yazarları hakkında yapılan yorumlar ve tartışmalar tanıtıcı olmanın ötesine yeterince geçemiyor. Zaten amacı İngilizce konuşan halklara modern Türk romanını tanıtmak olan bir kitaptan böyle bir şey beklemek haksızlık olurdu. Bu durumda yalnızca, kitabın Türkçeye çevrilmesinin yaratacağı etkiyi bekleyip görmek kalıyor.

NOTLAR

¹ Kitabın Halide Edip Adıvar ile ilgili olan kısmında yazarın hatıratı olan *Mor Salkımlı Ev* de mevzu bahis ediliyor.

² Bu metot (roman özeti ve yazar hakkında biyografik bilgi verme) kitap boyunca her roman ve yazarı için uygulanıyor.

³ Bu yorumun kitabın kapsamını aştığı düşünülebilir; ancak uluslaşma süreci romanlarının anlatıldığı kısımda romanın içinde bulunduğu toplumsal ve kültürel bağlam daha

detaylı verilmişti.

⁴ Bu yazının kapsamını aşan bir tartışma olacağı için dipnotta belirtme gereği duyduğum bir konu da Azade Seyhan’ın *Kara Kitap*’ı, bir “bildungsroman” olarak gören yaklaşımıdır. Bu yaklaşım, kitabın olay örgüsü düşünüldüğünde hayli yerindedir fakat kitabın Galip ve Celal’den yola çıkarak kurduğu bu gelişim aynı zamanda tarihsel göndermeleri bakımından bir “seyr-i süluk” olarak da okunabilir. *Kara Kitap*’ın “bildungsroman” a mı yoksa “seyr-i süluk” a mı daha yakın olduğu kitabın da temel meselelerinden biri olan Doğu-Batı çatışmasını tartışması açısından ilginç olacaktır.

KAYNAKÇA

Seyhan, Azade. *Modern Türk Romanı*. Çev. Erkan Irmak. İstanbul: İletişim Yayınları, 2014.